

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

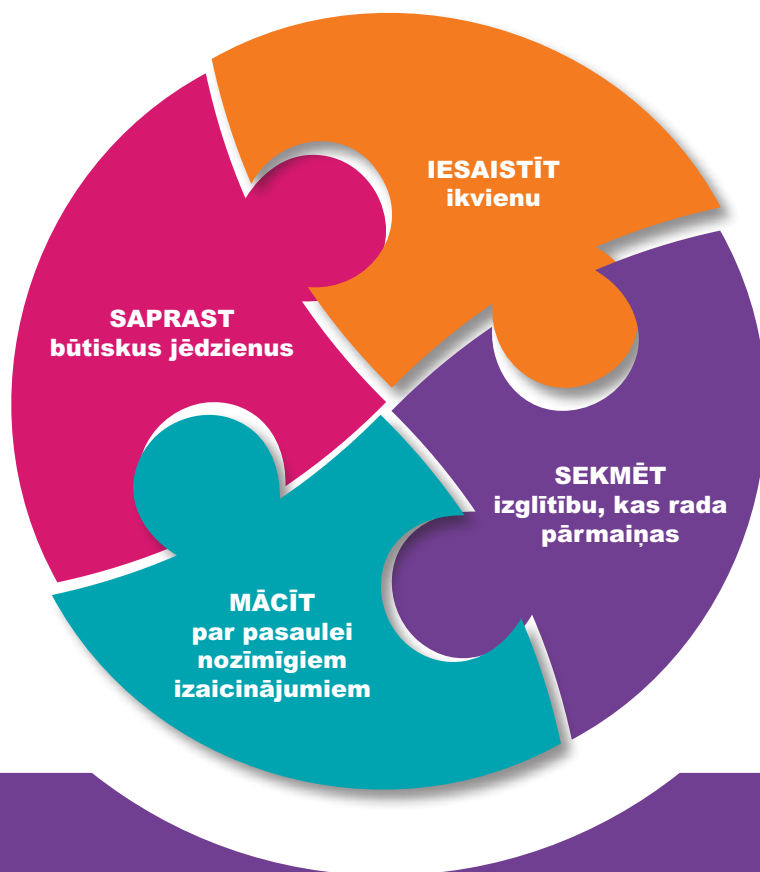
UNESCO
Associated
Schools

Apvienoto Nāciju
Izglītības, zinātnes
un kultūras organizācija

UNESCO
Latvijas
Nacionālā komisija

Skolas darbībā Pilsoniskā līdzdalība pasaules ilgtspējīgai attīstībai

Ceļvedis skolotājiem

Šis ceļvedis ir pirmā daļa no divās daļās veidota mācību materiāla *Skolas darbībā. Pilsoniskā līdzdalība pasaules ilgtspējīgai attīstībai*. Otrā daļa ir *Pilsoniskā līdzdalība pasaules ilgtspējīgai attīstībai. Ceļvedis skolēniem*.

Publicējusi

Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija (UNESCO),

7, place de Fontenoy, 75352 Parīze 07 SP, Francija,

un

Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas Latvijas Nacionālā komisija (UNESCO LNK),

Pils laukums 4-206, Rīga, LV 1050, Latvija,

2020. gadā

© UNESCO 2020 / UNESCO LNK 2020

ISBN 978-92-3-100180-2

ISBN 978-9934-8876-2-8

Šī publikācija pieejama saskaņā ar atvērtās piekļuves nosacījumiem, Attribution-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA 3.0 IGO) licence (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>). Lietojot publikācijas saturu, lietotāji piekrīt UNESCO Atvērtās piekļuves vietnes lietošanas noteikumiem un saistībām (<http://www.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>).

Publikācijas oriģinālais nosaukums: *Schools in action, global citizens for sustainable development: a guide for teachers*.

Pirmo reizi 2016. gadā izdevusi UNESCO, 7, place de Fontenoy, 75352 Parīze 07 SP, Francija.

Iekļautais informatīvais materiāls un tā izklāsts nav uzskatāmi par UNESCO viedokli par atsevišķu valstu, teritoriju, pilsētu vai reģionu un to autoritāšu juridisko statusu vai to noteiktajām robežām vai robežzonām.

Publikācijā izteiktās idejas un viedokļi saistāmi ar to autoriem; tiem nav obligāti jāsakrīt ar UNESCO viedokli un tie neuzliek nekādus pienākumus Organizācijai.

Fotogrāfiju atsauce: @Unesco ASPnet (UNESCO asociētās skolas) (10., 14., 19., 23., 25., 26., 27., 28., 29. lpp.)

Publikācija veidota UNESCO Līdzdalības programmas 2018.–2019. gadam atbalstītā projekta „*Building Synergies between UNESCO Networks in Latvia to Promote the Visibility and Commitment to the SDG4 – Education 2030*” ietvaros.

Materiāls (oriģināls) sagatavots Francijā.

(*Latviešu valodas versija tulkota no angļu valodas. Tulkotāja Ilze Dalbiņa-Sarma.*)

Skolas darbībā
Pilsoniskā līdzdalība
pasaules ilgtspējīgai attīstībai

Ceļvedis
skolotājiem

Pateicība

UNESCO ir sagatavojusi šo izdevumu ar Japānas fonda atbalstu (*Japan Funds-in-Trust*).

Īpašs paldies visiem skolēniem, skolotājiem un UNESCO asociēto skolu (ASP) koordinatoriem, kuri piedalījās tiešsaistes sadarbības platformā – Asociētās skolas darbībā (*ASPnet in Action*) – 2014. un 2015. gadā. Plašais diskusiju un viedokļu klāsts veidojis pamatu šī izdevuma izveidē.

UNESCO izsaka pateicību Laurai Grifinas kundzei (*Laura Griffin*), Jūlijai Fihēferes kundzei (*Julia Viehöfer*) un asociēto skolu (ASP) komandām par viņu vērtīgo ieguldījumu šī ceļveža tapšanā.

„Izglītība sniedz priekšrocības visos dzīves posmos, sākot jau no dzimšanas. Ja mūsu mērķis ir nabadzības un bada izskaušana, veselības aprūpes uzlabošana, planētas aizsardzība un virzība uz iekļaujošu, noturīgu un miermīlīgu sabiedrību, tad jānodrošina piekļuve kvalitatīvai mūžizglītībai ikvienam indivīdam, īpaši pievēršot uzmanību meiteņu un sieviešu iespējām. Pierādījumi ir neapstrīdami: izglītība izglābj dzīvības un izmaina cilvēku dzīves, tā ir ilgtspējas stūrakmens. Tāpēc mums jāstrādā vienoti visās attīstības jomās, lai tiesības uz izglītību kļūtu par universālām tiesībām.”

Irina Bokova, Ģenerāldirektore, UNESCO

„Izglītība nav tikai mācīšanās; tā ir iespēju sniegšana ikvienam cilvēkam piedalīties miermīlīgas sabiedrības veidošanā un planētas aizsardzībā. Mūsu plāns nākotnes attīstībai sākas ar izglītību: tas ir pirmais solis ceļā uz cieņpilnu sabiedrību 2030. gadā.”

Amina Dž. Muhameda (*Amina J. Mohammed*), Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretāra speciālā padomniece attīstības plānošanā pēc 2015. gada

---

„Izglītībai jāsekmē pārmaiņas un jāstiprina kopīgas vērtības. Tai jāveicina rūpes par planētu un cilvēkiem, ar kuriem mēs to dalām.”

Pans Gimuns (*Ban Ki-Moon*), Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs

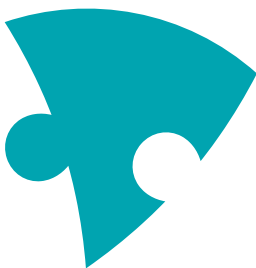
Saturs

1. Ievads	5
2. Kā izprast globālo pilsoniskumu un ilgtspējīgu attīstību?	6
3. Globālā pilsoniskuma izglītība un izglītība ilgtspējīgai attīstībai: divas pieejas pārveidojošai izglītībai	8
4. Globālās pilsoniskuma izglītības un izglītības ilgtspējīgai attīstībai mācīšana	12
> Vērtību un attieksmes apguve, kas ir nepieciešamas globālo problēmju risināšanai	12
> Sadarbības, komunikācijas un kritiskās domāšanas prasmes	15
5. Skolas iesaiste kopienas dzīvē	24
> Nozīmīgās GPI un IIA aktivitātēs iesaistītās puses	24
> Labās prakses piemēri no UNESCO ASP skolām	25
6. Resursi	31

Izmantotie saīsinājumi

ASP	UNESCO asociēto skolu tīkls
IIA	Izglītība ilgtspējīgai attīstībai
GRP	Globālā rīcības programma (<i>Global Action Programme</i>)
GPI	Globālā pilsoniskuma izglītība (<i>Global Citizenship Education</i>)
GEFI	Globālā „Izglītība vispirms!” iniciatīva (<i>Global Education First Initiative</i>)
IAM	Ilgspējīgas attīstības mērķi (<i>Sustainable Development Goals</i>)

Ievads

Mēs dzīvojam sarežģītā, savstarpēji saistītā un līdzatkarīgā pasaulē. Globālie izaicinājumi, ar kuriem saskaras mūsu planēta un sabiedrība, ietekmē ikvienu no mums, to skaitā militāri konflikti, terorisms, nabadzība, klimata pārmaiņas, vides degradācija un neatbilstoša dabas resursu pārvaldība.

Lai iedziļinātos 21. gadsimta problēmjautājumos un atrastu risinājumus gan lokālā, gan globālā līmenī, skolēniem jānodrošina atbilstošu prasmju, zināšanu, attieksmju un vērtību apguve. Skolēniem īpaši nozīmīgi ir apzināties sevi un saikni ar pārējiem, kā arī izprast savu individuālo un kolektīvo ietekmi uz apkārtējo pasauli.

Skolotājiem piemīt būtisks potenciāls radīt sabiedrībā pārmaiņas. Viņi ietekmē skolēnu dzīvi, palīdz veidot viņu attieksmi un uzskatus par pasauli, kā arī sekmē un attīsta skolēnu potenciālu un prasmes. Labi sagatavoti skolotāji var sniegt skolēniem iespēju kļūt par atbildīgiem pilsoņiem un ilgtspējīgas attīstības atbalstītājiem, kuri palīdzētu nodrošināt pasaulē taisnīgumu, mieru, toleranci, veicinātu iekļaujošu sabiedrību un ilgtspējīgu attīstību.

Ceļveža „Skolas darbībā. Pilsoniskā līdzdalība pasaules ilgtspējīgai attīstībai” mērķis ir iepazīstināt skolotājus ar **globālā pilsoniskuma izglītību (GPI) un izglītību ilgtspējīgai attīstībai (IIA)**. Tas sniedz vidusskolu skolotājiem idejas un aktivitāšu piemērus, kas veicina skolēnu pilsonisko līdzdalību un atbalstu ilgtspējīgai pasaules attīstībai.

Skolotāja ceļvedis veidots, balstoties uz diskusijām un aktivitātēm, kurās piedalījušies gandrīz 1100 dalībnieki no 104 valstīm, tai skaitā UNESCO Asociēto skolu tīkla (ASP) nacionālie koordinatori, skolu vadītāji, skolotāji, skolēni un eksperti, kas piedalījušies tiešsaistes sadarbības platformā „ASPnet in Action” 2014. un 2015. gadā [<http://en.unesco.org/aspnet/globalcitizens>].

Ceļvedis skolotājiem:

- ▶ dod ieskatu, kā skolēniem kļūt par atbildīgiem pasaules pilsoņiem un rīkoties ilgtspējīgākas pasaules labā;
- ▶ piedāvā idejas aktivitātēm klasē, kas var palīdzēt vidusskolu skolēniem attīstīt zināšanas, prasmes, vērtības, attieksmi un uzvedību, kas atbalsta un sekmē GPI un IIA;
- ▶ izceļ veiksmīgus piemērus no GPI un IIA UNESCO asociētajās skolās visā pasaulē.

Mēs ceram, ka ceļvedis sniegs skolotājiem radošas idejas un motivēs iesaistīties globālā pilsoniskuma izglītības un izglītības ilgtspējīgai attīstībai programmās. Mēs aicinām skolotājus izpētīt ieteicamās aktivitātes un dalīties ar šīm idejām savā skolā.

Kā izprast globālo pilsoniskumu un ilgtspējīgu attīstību?

Pirms runājam par to, kā rīkoties, lai kļūtu par globālo pilsoni un veicinātu ilgtspējīgu attīstību, dosimies soli atpakaļ un apskatīsim, kas īsti tiek saprasts ar globālo pilsonību un ilgtspējīgu attīstību.

► KAS IR GLOBĀLĀ PILSONĪBA?

Jēdziens „globālā pilsonība” tiek interpretēts dažādi. Bieži sastopams skaidrojums ir piederības izjūta plašākai kopienai, kas pārsniedz valsts robežas, uzsverot mūsu kopējās humānisma vērtības un norādot uz vienojošām saitēm, kas pastāv starp cilvēkiem. Tās līdzīgi vērojamas gan lokāli, gan globāli.

Globālā pilsonība balstās uz universālām vērtībām: cilvēktiesībām, demokrātiju, nediskrimināciju un daudzveidību. Tās būtība saistāma ar pilsoniskām aktivitātēm, kas veicina labāku pasauli un nākotni visiem.

► KAS IR ILGTSPĒJĪGA ATTĪSTĪBA?

Ilgspējīgu attīstību var saprast kā „attīstību, kas risina tagadnes vajadzības, vienlaikus neapdraudot nākamo paaudžu spēju apmierināt savas vajadzības”. *Bruntlandes ziņojums „Mūsu kopējā nākotne”, 1987. gada Pasaules Vides un Attīstības Komisijas ziņojums ANO (Our Common Future, Report of the World Commission on Environment and Development)*

Vides, ekonomikas un sociālie jautājumi ir savā starpā cieši saistīti. Tas nozīmē, ka ekonomikas un sociālai attīstībai nevajadzētu notikt uz vides rēķina. Īsi sakot, ilgtspējīgi attīstīties nozīmē prasmīgi sabalansēt vides, ekonomikas un sabiedrības prasības.

► AKTUALITĀTE ŠODIEN

Globālā pilsonība un ilgtspējīga attīstība saistās ar pasauli, kurā mēs dzīvojam. To mērķis ir risināt aktuālās globālās problēmas, kas skar mūs visus, piemēram, konfliktus, spriedzi iedzīvotāju vidū, terorismu, radikalizāciju, klimata pārmaiņas, vides degradāciju un netaisnīgu dabas resursu apsaimniekošanu.

Globālā pilsonība un ilgtspējīga attīstība meklē atbildi aktuālai un steidzamai nepieciešamībai izveidot mieru atbalstošu un ilgtspējīgu sabiedrību. To mērķis ir būtiski mainīt mūsu attieksmi vienam pret otru un planētu, kurā dzīvojam.

Dzimumu līdztiesība tiek uzskatīta ne tikai kā viena no fundamentālajām cilvēktiesībām, bet ir pamatelements ceļā uz ilgtspējīgas un mieru atbalstošas sabiedrības izveidi.

GLOBALĀ PILSONĪBA UN ILGTSPĒJĪGA ATTĪSTĪBA

Globalā pilsonība

- Piederības sajūta pasaulei un kopīgām cilvēces vērtībām (solidaritāte, kolektīva identitāte un atbildība pasaules līmenī).
- Pilsoniskas aktivitātes labākas pasaules un nākotnes veicināšanai.
- Balstīta uz universālām cilvēktiesībām, demokrātiju, nediskrimināciju un dažādību.

Kopīgais konteksts

Pasaules problēmas, kas ietekmē ikvienu:

- klimata pārmaiņas,
- konflikti,
- dzimumu nevienlīdzība,
- vides degradācija,
- netaisnīga dabas resursu pārvaldība,
- radikalizācija,
- spriedze sabiedrībā,
- terorisms.

Kopīgas un steidzamas vajadzības:

- miermīlīgas un ilgtspējīgas sabiedrības veidošana,
- veikt būtiskas izmaiņas cilvēku līdzāspastāvēšanā un attiecībās ar mūsu planētu.

Ilgtspējīga attīstība

- Attīstība, kas risina tagadnes vajadzības, vienlaikus neapdraudot nākamo paaudžu spēju apmierināt savas vajadzības (Bruntlandes ziņojums „Mūsu kopējā nākotne”).
- Risina sociālos, ekonomikas un vides jautājumus.

3 Globālā pilsoniskuma izglītība un izglītība ilgtspējīgai attīstībai: divas pieejas pārveidojošai izglītībai

Šajā sadaļā aplūkots, kā izglītība var palīdzēt skolēniem kļūt par globāliem pilsoņiem un veicināt ilgtspējīgu attīstību.

GLOBALĀ PILSONISKUMA IZGLĪTĪBA

„Mums jāsekmē globālā pilsonība. Izglītība nozīmē daudz vairāk nekā tikai prasmi lasīt vai rēķināt. Tā cieši saistīta ar pilsoniskumu. Mums jāapzinās izglītības svarīgo lomu, lai palīdzētu cilvēkiem izveidot taisnīgāku, mierpilnāku un iecietīgāku sabiedrību.”

(Pans Gimuns, Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs, uzsākot iniciatīvu „Izglītība vispirms!”, 2012.)

Kopš Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerāldirektora „Izglītība vispirms!” iniciatīvas globālā pilsoniskuma izglītībai ir dots spēcīgs mandāts.

GPI mērķis ir iesaistīt skolēnus aktivitātēs, kas veido miermīlīgāku, iecietīgāku un iekļaujošāku sabiedrību.

► **GPI stiprina** piederības sajūtu globālai kopienai un kopējām vispārcilvēciskām vērtībām.

► **Tā veicina** cieņu pret universālām vērtībām – cilvēktiesībām, demokrātiju, nediskrimināciju un dažādību.

► **GPI pievērš uzmanību** šādām tēmām:

- miers un cilvēktiesības,
- sapratne starp dažādām kultūrām,
- pilsoniskā izglītība,
- cieņa pret dažādību un iecietība,
- iekļaujoša sabiedrība.

GPI IETVER TRĪS BŪTISKAS KONCEPTUĀLĀS DIMENSIJAS

IZGLĪTĪBA ILGTSPĒJĪGAI ATTĪSTĪBAI

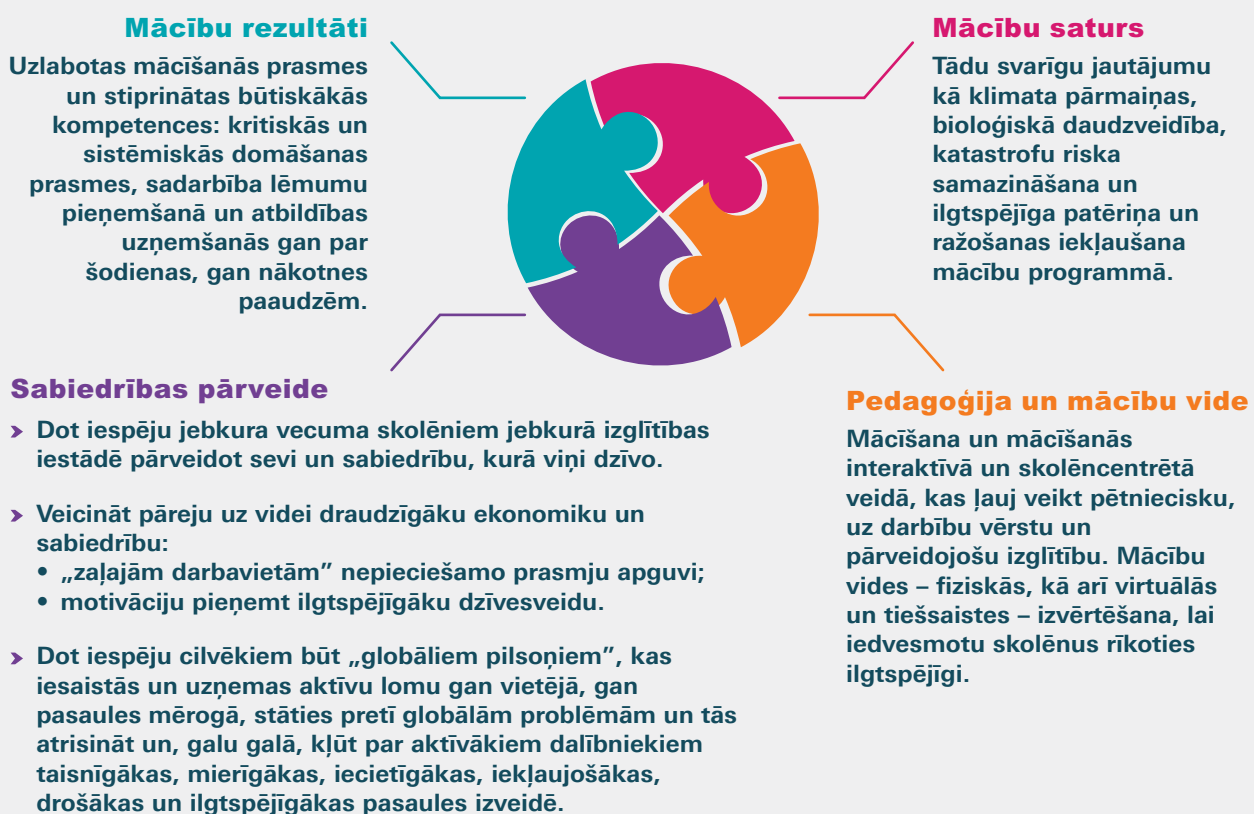
IIA darbībai ir ievērojamas pilnvaras: 2014. gadā notikušajā Pasaules IIA konferencē Aiči-Nagojā, Japānā tika uzsākta Globālā rīcības programma. Turklāt valstis apņēmas stiprināt IIA arī pēc Apvienoto Nāciju Organizācijas IIA desmitgades noslēguma (2005–2014), kā to paredz Riodežaneiro, Brazīlijā notikušās konferences noslēguma rezolūcija 2012. gadā (RIO+20).

IIA mērķis ir dot iespēju skolēniem pieņemt informētus lēmumus un īstenot atbildīgus pasākumus vides integritātes, ekonomikas dzīvotspējas un taisnīgas sabiedrības nodrošināšanai pašreizējām un nākamajām paaudzēm.

- **Tā pilnveido** skolēnu zināšanas, kā aktīvi piedalīties vietējā sabiedrībā, veidojot taisnīgāku un ilgtspējīgāku pasauli.
- **Tā palīdz** sabalansēt dažādās vides, sabiedrības un ekonomikas vajadzības.
- **Tā pievēršas** šādām tēmām:
  - klimata pārmaiņas,
  - bioloģiskā daudzveidība.
  - katastrofu risku samazināšana,
  - ilgtspējīgs patēriņš,
  - nabadzības izskaušana.

Izglītība ilgtspējīgai attīstībai ir par labākas nākotnes veidošanu mums visiem. To jāsāk darīt jau šodien. (UNESCO, 2014)

IIA IETVER ČETRAS BŪTISKAS DIMENSIJAS

GLOBALĀ PILSONISKUMA IZGLĪTĪBA UN IZGLĪTĪBA ILGTSPĒJĪGAI ATTĪSTĪBAI

GPI un IIA pēdējā laikā tiek pievērsts aizvien vairāk uzmanības. Abas izglītības pieejas ir ietvertas ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķos un izceltas 4.7 izglītības apakšmērķī.

„Līdz 2030. gadam nodrošināt, ka visi, kas mācās, apgūst zināšanas un prasmes, kas vajadzīgas ilgtspējīgas attīstības veicināšanai, tostarp izglītojot par ilgtspējīgu attīstību un ilgtspējīgu dzīvesveidu, cilvēktiesībām, dzimumu līdztiesību, veicinot miera un nevardarbības kultūru, globālo pilsoniskumu un radot izpratni par kultūras daudzveidību un kultūras ieguldījumu ilgtspējīgā attīstībā.”

GPI un IIA ir viena un tā pati vīzija: visu vecumu skolēniem ir jādod iespēja aktīvi piedalīties taisnīgākas, mierīgākas, iecietīgākas, iekļaujošākas un ilgtspējīgākas pasaules veidošanā.

Gan GPI, gan IIA izmanto holistiskas pedagoģijas pieeju. Tas nozīmē, ka tās koncentrējas uz dažādiem izglītības aspektiem:

- uz mācību saturu: tās integrē svarīgākos jautājumus, piemēram, klimata pārmaiņas un cilvēktiesības mācību plānā;
- uz mācību rezultātiem un plašāku prasmju apguvi: tās attīsta mācīšanās, sadarbības, komunikācijas un kritiskās domāšanas prasmes, kā arī vērtību un attieksmes pieņemšanu, lai risinātu globālas problēmas, veicina atbildības sajūtu un cieņu pret dažādību;
- uz mācīšanās procesu un vidi: tās veicina interaktīvu un skolēncentrētu mācīšanu un mācīšanos, kas nodrošina pētniecisku, uz darbību vērstu un pārveidojošu izglītību. Tās aicina izvērtēt mācību vidi – fizisko, kā arī virtuālo un tiešsaistes –, lai iedvesmotu skolēnus rīkoties ilgtspējīgi.

Pārmaiņu radīšana ir GPI un IIA kopīgs mērķis. Tās uzsver rīcību un nepieciešamās pārmaiņas sabiedrībā un katrā individuā neatkarīgi no viņa vecuma vai izglītības līmeņa.

Gan GPI, gan IIA palīdz skolēniem izprast savstarpēji saistīto pasauli un problēmu sarežģītību¹, ar kurām mēs saskaramies. GPI un IIA palīdz visiem, kas mācās, attīstīt savas zināšanas, prasmes, attieksmi un vērtības, lai viņi varētu atbildīgi un efektīvi risināt globālās problēmas tagad un nākotnē².

1 UNESCO. 2010. *Teaching and Learning for Sustainable Future: A multimedia teacher education programme*. UNESCO, Paris. http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_d/mod22.html

2 UNESCO. *Global Citizenship Education: Unesco's approach*. <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/pdf/questions-answers-21jan-EN.pdf>

GPI UN IIA VĪZIJA:
dot iespēju visu vecumu skolēniem aktīvi piedalīties
taisnīgākas, mierīgākas, iecietīgākas, iekļaujošākas un
ilgtspējīgākas pasaules veidošanā.

Globālā pilsoniskuma izglītība

Mērķi

- Radīt piederības sajūtu globālai kopienai un cilvēcei.
- Stiprināt cieņu un atbalstu universālām vērtībām – cilvēktiesībām, demokrātijai, nediskriminācijai un dažādībai sabiedrībā.
- Dot iespēju iesaistīties un būt aktīviem, veidojot pasauli, kas vēlas mieru, atbalsta iecietību un iekļaujošu sabiedrību.

Tēmas

- Miers un cilvēktiesības.
- Starpkultūru sapratne.
- Pilsoniskā izglītība.
- Cieņa pret daudzveidību un iecietība.
- Iekļaujoša sabiedrība.

Kopīgie elementi

Vīzija

- Sniegt iespēju visu vecumu skolēniem aktīvi piedalīties taisnīgākas, mierīgākas, iecietīgākas, iekļaujošākas un ilgtspējīgākas pasaules veidošanā.

Holistiskā pedagoģija

- Atbilstošs mācību saturs, sasniedzamie rezultāti.
- Atbilstošs mācību process un vide.

Pārveidojošs mērķis

- Uzsvars uz rīcību, pārmaiņām un pārveidi.

Plašāka prasmju un kompetenču apguve

- Vērtību un attieksmes apguve.
  - Sadarbības, komunikācijas un kritiskās domāšanas prasmes.

Izglītība ilgtspējīgai attīstībai

Mērķi

- Dot iespēju skolēniem pieņemt informētus lēmumus un īstenot atbildīgus pasākumus:
  - vides integritātes,
  - ekonomikas dzīvotspējas,
  - taisnīgas sabiedrības nodrošināšanai pašreizējām un nākamajām paaudzēm.

Tēmas

- Klimata pārmaiņas.
- Bioloģiskā daudzveidība.
- Katastrofu risku mazināšana.
- Ilgtspējīgs patēriņš.
- Nabadzības izskaušana.

4 Globālās pilsoniskuma izglītības un izglītības ilgtspējīgai attīstībai mācīšana

Šajā nodaļā pētīts, kā var īstenot kopējo GPI un IIA redzējumu un sniegt iespēju visu vecumu skolēniem aktīvi piedalīties taisnīgākas, mierīgākas, iecietīgākas, iekļaujošākas un ilgtspējīgākas pasaules veidošanā.

Tā piedāvā praktiskus piemērus klases aktivitātēm, kas palīdzēs vidusskolu skolēniem attīstīt zināšanas, prasmes, vērtības un attieksmi, veicinot GPI un IIA apguvi.

1. VĒRTĪBU UN ATTIEKSMES APGUVE, KAS IR NEPIECIEŠAMAS GLOBĀLO PROBLĒMJAUTĀJUMU RISINĀŠANAI

VĒRTĪBAS UN ATTIEKSME

Tās saistās ar veidu, kādā cilvēki izturas viens pret otru, kā arī pret apkārtējo vidi. Starp sabiedrības vērtībām un attieksmi pastāv cieša saistība.

Vērtības sasaucas ar pārliecībām un veidu, kādā cilvēki izturas viens pret otru, kā arī ar viņu attieksmi pret visa veida norisēm apkārtējā vidē. Vērtības attīstās kontekstā ar vidi, kurā personība uzaug, spēcīgi ietekmējoties no tuviniekiem un cilvēkiem, kas ieņem nozīmīgu vietu viņu dzīvē, un lietām, kuras viņi uzskata par svarīgām.

Kad cilvēki izvērtē idejas vērtību vai rīcību, viņi piemēro nosacījumus un noteikumus, kas sakrīt ar viņu vērtībām. Vērtības ir noteicošās vadlīnijas, pieņemot lēmumu par jebkuras lietas labumu vai ļaunumu, pareizību vai nepareizību.

Attieksme saistāma ar veidu, kādā cilvēki izturas pret citiem cilvēkiem un norisēm apkārtējā vidē. Attieksme ir domu un jūtu apvienojums, kas parasti ir tendēta nemainīties. Attieksme ietekmē cilvēku reakciju uz citiem cilvēkiem un notikumiem, kā viņi par tiem domā un ko jūt. Cilvēku attieksmi var mainīt viņu pieredze un citu cilvēku ietekme.

Vērtību un attieksmes definīcijas atrodamas izdevumā *Mācīt un mācīties ilgtspējīgai nākotnei, UNESCO, 2010* (Teaching and Learning for a Sustainable Future, UNESCO, 2010).³

IETEICAMĀS MĀCĪBU AKTIVITĀTES

▶ EMPĀTIJAS RADĪŠANA

Nodarbības mērķi

- ▶ Apspriest vērtības un attieksmi, kas saistītas ar GPI un IIA.
- ▶ Kritiski izvērtēt, kā var parādīt šīs vērtības un attieksmi.

Kopīgi diskutēt par vērtībām un attieksmi, kas saistīta ar:

GPI: piemēram, iecietība, cieņa pret dažādību, atbalsts mieram;

IIA: piemēram, dabas un bioloģiskās daudzveidības nozīme, atbalsts ilgtspējīgai patēriņa kultūrai.

Jautājumi sarunai

- ▶ Kā var izrādīt vērtības un attieksmi?
- ▶ Kādas vēl vērtības saistās ar globālo pilsonību un ilgtspējīgu attīstību?
- ▶ Kā skolēni var stiprināt empātiju un pierādīt, izpaust iepriekš minētās vērtības un attieksmes dzīvē?

³ Skatīt: Teaching and Learning for a Sustainable Future. UNESO, Paris, 2010

▶ ES VĒLOS...

Nodarbības mērķi

- ▶ Apspriet, kādas ir mūsu vērtības un kā mēs dzīvē pieņemam nozīmīgus lēmumus.
- ▶ Izprotot vērtības, atrisināt kādu no problēmām.

Uzrakstiet uz tāfeles zemāk minētos jautājumus! Palūdziet skolēniem klusām dažas minūtes padomāt un pēc tam apspriet tos divatā.

- ▶ *Ko tu vērtē visaugstāk dzīvē?*
- ▶ *Kas ir tavi būtiskākie principi? Kā tie ir mainījušies laika gaitā?*
- ▶ *Vai tev ir kāds cilvēks, kura paraugam tu seko? Ko tu no šī cilvēka esi mācījies?*
- ▶ *Kam ir lielākā nozīmē tavā izglītībā? Kāpēc?*
- ▶ *Kam ir vissvarīgākā teikšana par tavu nākotni?*
- ▶ *Kuras no savām vēlmēm tu vēlētos īstenot nākotnē?*

Kad skolēni divatā ir beiguši sarunu, palūdziet savās idejās dalīties ar visu klasi. Aiciniet skolēnus diskutēt par šiem jautājumiem arī ar vecākiem vai tuviniekiem mājās.

Materiāls atrodams izdevumā „Mācīt cieņu pret visiem” („*Teaching respect for all*”) UNESCO, Paris, 2014: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002279/227983E.pdf>

▶ ESI MAN LĪDZĀS (LOMU SPĒLE)

Nodarbības mērķi

- ▶ Attīstīt empātijas prasmes.
- ▶ Efektīvi reaģēt uz diskrimināciju ikdienā.

Palūdziet, lai skolēni atceras gadījumu, kad kāds viņus izsmēja, pagrūda, aizvainoja, nosauca aizvainojošā vārdā vai kaut kādā veidā izslēdza no sava loka.

Jūsu audzēkņi var nelabprāt dalīties ar šādām pazemojošām epizodēm savu vienaudžu vai skolotāju klātbūtnē. Skolēni var dalīties pieredzē vairākos veidos vai tos kombinēt.

Kā skolotājs Jūs varat paredzēt gaidāmo uzvedību un dalīties personiskā pieredzē. Tas skolēniem sniedz daudz priekšrocību, emocionāli tuvinās un ļaus runāt par šiem pārdzīvojumiem. Kā skolotājs Jūs esat autoritāte lielākajai daļai skolēnu šajā vecumā, un, daloties šādā pieredzē, Jūs to vispārināt. Šis solis ir ļoti ieteicams, jo varat parādīt, kāda valoda ir piemērota, lai dalītos pieredzes stāstos par diskrimināciju vai neiecietību.

Pēc to gadījumu apskata, kuros piedzīvota apcelšana, iebiedēšana vai diskriminācija, skolēni var dalīties ar savām idejām, tās izstāstot kā stāstu vai veidojot pierakstus dienasgrāmatā. Dienasgrāmatas rakstīšana ir viens no veidiem, kā organizēt savas domas un tās labāk apsvērt pirms dalīties tajās ar skolotāju vai klases biedriem.

Pēc tam aiciniet kādu no skolēniem brīvprātīgi dalīties pieredzē par kādu notikumu. Atgādiniet viņiem atturēties lietot sliktu valodu vai žestus, kas var būt aizvainojoši.

Jautājumi sarunai

- ▶ *Kurš kuru lomu uzņēmās? Kā šīs lomas ietekmēja visus iesaistītos?*
- ▶ *Kā šis notikums lika justies cietušajai personai?*
- ▶ *Pārrunājiet, kas īsti ir empātija un kādā veidā tā var būt konstruktīva.*
- ▶ *Kā viss varēja izvērsties, ja kāds būtu iejaucies?*
- ▶ *Kura atbildība bija iejaukties?*
- ▶ *Kāda iejaušanās bija iespējama? Kurš varēja iesaistīties?*
- ▶ *Parādiet līdzības ar pozitīvu scenāriju – proaktīvu rīcību un iejaušanās gadījumiem.*
- ▶ *Vai ir bijuši gadījumi, kad Jūs iejaucāties, lai aizstāvētu kāda tiesības, un panācāt atšķirīgu iznākumu? Ko tieši Jūs darījāt?*

Sadaloties uz sadarbību vērstās grupās, ļaujiet skolēniem izspēlēt vienkāršas un īsas lomu spēles, kas ietver apsūkāšanos, apcelšanu vai neiecietību, piemēram, izslēdzot kādu no grupas, nomelnojot vai izstāstot rasistisku, seksistisku vai homofobisku joku.

Uzstādiat spēles nosacījumus, piemēram, rupji izteikumi nav atļauti. Ļaujiet skolēniem vienoties par izvēlētajiem aktieriem un lomām. Izspēlējiet to mazās, uzraudzītās grupās. Atgādiniet dalībniekiem par lomu spēles nopietnību: nespēlēt to vieglprātīgi, bet vienlaikus atcerieties, ka tas ir uzvedums mācību nolūkos. Nodrošiniat skolēniem jau spēles gaitā tūlītēju un konstruktīvu atgriezenisko saiti, kā arī dodiet iespēju skolēniem dalīties savos iespaidos pēc spēles.

Iedrošiniat skolēnus dalīties ar saviem pierakstiem un rakstiem dienasgrāmatā ar vecākiem vai ģimenes locekļiem.

Izmaiņas spēles gaitā

- Pēc sākotnējās lomu spēles ierosiniet diskusiju, lai atrastu efektīvākās iejaukšanās stratēģijas. Tad uzmanīgi atkārtojiet notikuma izspēli, bet šoreiz prasmīgākā veidā, modelējot vairākas iespējamās un efektīvas atbildes un rīcības izvēli visiem iesaistītajiem aktieriem.
- Skolēni var arī rakstīt stāstus, iesaistot tajā tēlus, kas rīkojas pēc labākajiem paraugiem.
- Dažāda vecuma klases: ļaujiet skolēniem no dažādām klasēm un vecuma grupām iesaistīties lomu spēlēs, piemēram, vecāks skolnieks izspēlē strīdu ar kādu jaunāku dalībnieku.

Materiāls atrodams izdevumā „Mācīt cieņu pret visiem” („*Teaching respect for all*”) UNESCO, Paris, 2014: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002279/227983E.pdf>

2. SADARBĪBAS, KOMUNIKĀCIJAS UN KRITISKĀS DOMĀŠANAS PRASMES

Pedagoģija, kas saistīta ar GPI un IIA, mudina skolēnus uzdot jautājumus, analizēt, kritiski domāt un pieņemt lēmumus. Pedagoģija vērsta no skolotāja uz skolēncentrētu nodarbību un no faktu iegaumēšanas uz aktīvu mācīšanos un līdzdalību.

Tālāk Jūs atradīsiet īsu informāciju par sadarbības prasmēm, komunikācijas prasmēm un kritisko domāšanu, kā arī par aktivitātēm, kurās Jūs varat iesaistīties kopā ar mācību dalībniekiem.

2.1 KRITISKĀ DOMĀŠANA

Tā saistās ar globāliem, reģionāliem, valsts un vietējiem jautājumiem, kā arī ar savstarpējo saistību un atkarību dažādu valstu un iedzīvotāju starpā, kas rosina paraudzīties uz lietām no atšķirīgas perspektīvas, skatpunkta vai dimensijas.

Pirms pieņemt lēmumus vai izdarīt secinājumus par lietām, skolēni analizē savu nostāju un kontekstu. Viņi apšauba savu izpratni un pieņēmumus un skatās uz lietām no vairākām perspektīvām.

Atslēgas vārdi pārdomām: jautājumu uzdošana, analizēšana, refleksija un vērtēšana.

IETEICAMĀS MĀCĪBU AKTIVITĀTES

KUSTĪGIE APLI: PIEKRIST/NEPIEKRIŠT

Nodarbības mērķis

► Izpētīt un kritiski analizēt viedokļus un apgalvojumus par globāliem jautājumiem.

Sagatavojiet skolēniem kādu apgalvojumu par globālu jautājumu, piemēram, par klimata pārmaiņām, patēriņa kultūru un dzīvesveidu, nabadzību vai ksenofobiju, cilvēktiesībām, dzimumu līdztiesību (skatīt ANO tīmekļa vietnes, vietējo, nacionālo un starptautisko presi).

- Palūdziet skolēnus izveidot divus aplus, vienu iekš otra. Izskaidrojiet, ka viens aplis būs piekrišanas, bet otrs – nepiekrišanas aplis kādam no apgalvojumiem. Piekrišanas aplis virzās pulksteņa rādītāja virzienā, bet nepiekrišanas aplis virzās pretējā virzienā.
- Izskaidrojiet, ka katru reizi, kad nolasīts kāds no apgalvojumiem, skolēniem tiek dots laiks nostāties izvēlētajā aplī. Brīdiniet skolēnus, ka Jūs teiksiet: „Aiziet!“. Paskaidrojiet, ka pēc komandas „Aiziet!“ Jūs vēlaties, lai viņi pagriežas ar seju pulksteņa vai pretēji pulksteņa rādītāja virzienam un dodas uz priekšu. Turpiniet kustību pa apli noteiktu laiku.
- Paskaidrojiet skolēniem, ka Jūs jebkurā laikā varat dot komandu „Pauze!“, lai nolasītu jaunu apgalvojumu vai sniegtu vairāk informācijas par iepriekš nolasīto apgalvojumu. Lai padarītu viņu lēmumu pieņemšanu sarežģītāku, Jūs varat sniegt papildu informāciju iepriekšējam apgalvojumam, kamēr apli ir apstādināti, un atļaut skolēniem mainīt savu pozīciju, ja viņu viedoklis par apgalvojumu ir mainījies.
- Jūs varat arī jautāt skolēniem viņu domas un lūgt pamatot viedokli jebkurā citā spēles brīdī.

▶ VIEDOKĻU SKALA

Nodarbības mērķis

- ▶ Kritiski izvērtēt, analizēt un apspriest viedokļus un apgalvojumus par globāliem jautājumiem.

Iepazīstiniet skolēnus ar apgalvojumu par kādu no globālajiem problēmjautājumiem, piemēram, par klimata pārmaiņām, patēriņa kultūru, nabadzību, ksenofobiju, cilvēktiesībām, dzimumu nevienlīdzību (skatīt ANO tīmekļa vietnes, vietējo, nacionālo un starptautisko presi).

- ▶ Izveidojiet klasē viedokļu skalu ar atzīmēm no 1 līdz 6 (1 – pilnībā piekrīt; 6 – pilnībā nepiekrīt). Nolasiet skolēniem apgalvojumus un aiciniet viņus nostāties līdzās atzīmei, kas vislabāk raksturo viņu izjūtas par konkrēto apgalvojumu.
- ▶ Palūdziet skolēnus brīvprātīgi pastāstīt par iemesliem, kas ietekmējuši viņu izvēli. Pēc tam lūdziet skolēnus, kuri nostājušies pie vienas no skalas atzīmēm, savstarpēji pārrunāt savu izvēli. Paskaidrojiet, ka viņiem kopā jānoskaidro savas izvēles iemesli un jāizveido diskusijas kopsavilkumu. Palūdziet vienu dalībnieku no katras grupas šo kopsavilkumu prezentēt.
- ▶ Pēc tam vēlreiz nolasiet sākotnējo apgalvojumu. Šoreiz izskaidrojiet skolēniem, ka viņi var mainīt savu vietu uz skalas, ja viņu viedoklis par šo apgalvojumu ir mainījies. Vēlreiz diskutējiet par viņu izvēles iemesliem. Atkārtojiet šo uzdevumu, ja tas liekas atbilstoši. Parādiet skolēniem, ka viņu nostāja diskusiju un debašu ietekmē var mainīties.

2.2 PĀRDOMAS (REFLEKSIJA)

Skolēni uzmanīgi izvērtē savus un citu skolēnu viedokļus. Pēc to uzklaušanās viņi vēlreiz rūpīgi pārdomā uzdotos jautājumus un savas atbildes.

Galvenie atslēgas vārdi: novērošana, apsvēršana, pārbaude, novērtēšana.

IETEICAMĀS MĀCĪBU AKTIVITĀTES

▶ SAVIENOTIE APĻI

Nodarbības mērķis

- ▶ Saskatīt personīgās un kolektīvās identitātes atšķirīgos līmeņus.
- ▶ Kritiski izvērtēt, kā šie līmeņi savstarpēji mijiedarbojas.

Nodrošiniet skolēniem pierakstu papīru un marķierus. Izskaidrojiet viņiem, ka pirmā uzdevuma daļa jāveic klusumā un ka viņiem uzmanīgi jāseko norādījumiem.

Palūdziet skolēniem sekot Jūsu piemēram un uzzīmējiet apli tāfeles (vai interaktīvās tāfeles) vidū. Pirmā apļa centrā ierakstiet „Es”. Tad uzzīmējiet vēl vienu apli apkārt pirmajam aplim, veidojot koncentriskus apļus. Ierakstiet tajā kādu vārdu vai nosaukumu un aiciniet skolēnus šo procesu tālāk veikt patstāvīgi, pievienojot papildu apļus un to nosaukumus pēc savas izvēles, katru reizi uzmanīgi apsverot saistību starp šiem nosaukumiem. Kad tas paveikts, dalieties ar rezultātu un rosiniet diskusiju.

Uzdodiet jautājumus

Vai jums ir līdzīgas kategorijas? Kāpēc jūs izvēlējāties šādus nosaukumus apliem? Kādas saites vieno izvēlētos nosaukumus? Kāpēc „Es” ierakstīts centrālajā aplī?

Pārdomājiet, salīdziniet un vienojieties par dažām kopīgām kategorijām: draugi, ģimene, skola, sabiedrība, valsts, pasaule utt.

Palūdziet skolēnus uzzīmēt nākamās „Savienotos apļus”, izmantojot pieejamos materiālus (papīru, interaktīvo tāfeli, zīmuļus vai marķierus) pēc viņu izvēles. Palūdziet dalībniekiem rūpīgi apdomāt nosaukumu katram no apliem un tad, lietojot vārdus vai zīmējumus/ fotogrāfijas, aizpildīt tos. Noslēgumā palūdziet izveidotajam darbam piešķirt pārdomātu un atbilstošu nosaukumu. Dalieties ar idejām, diskutējiet un domājiet kopā!

Iespējamie jautājumi pārdomām

Ko globālā pilsonība nozīmē man personīgi? Ko man nozīmē ilgtspējīga attīstība? Kā kļūt par globālu pilsoni? Kā globāls pilsonis es rīkotos... Lai veicinātu ilgtspējīgu attīstību, es varētu...

▶ MANA IDENTITĀTE

Nodarbības mērķis

- ▶ Spēt atšķirt un domāt par pašapziņas, pašcieņas un piederības izjūtām.
- ▶ Izprast pasauli, savu personīgo un kolektīvo atbildību.
- ▶ Kritiski pārdomāt atšķirīgus identitātes līmeņus un veidus, kādos dažādi identitātes līmeņi ietekmē viens otru.

Skolēni izveido savas personības aprakstu izvēlētajā formātā, izmantojot materiālus pēc savas izvēles (papīru un zīmuļus, marķierus vai interaktīvo tāfeli), un pārdomā atbildes uz šādiem jautājumiem:

- ▶ *Kas man ir svarīgs?*
- ▶ *Kas man padodas vislabāk / ne tik labi?*
- ▶ *Kas liek man būt precīgā noskaņojumā / būt bēdīgam?*
- ▶ *Kas nosaka manu identitāti (piemēram, dzimums, vecums, nacionalitāte, seksuālā orientācija u.c.)?*
- ▶ *Kāda ir mana loma mājās, skolā, vietējā sabiedrībā un plašākā pasaulē?*
- ▶ *Vai es apzinos savas veiktās izvēles un kā tās ietekmē mani, citus un pasauli ap mani?*

Dalieties ar aprakstiem ar blakussēdētāju un tad ar visu grupu kopā. Diskutējiet.

Uzdodiet jautājumus

Kādas bija tavas izjūtas, veicot šo uzdevumu? Kādas pārdomas tev rosina lomas, kuras ikdienā tiek attiecinātas uz tevi? Kā tas ietekmē tevi un tavas attiecības ar pārējiem?

▶ ATTĒLU KARUSELIS

Nodarbības mērķis

- ▶ Kritiski pārdomāt un apspriest globālos jautājumus un skolēnu personīgo uztveri.

Izdaliet vairākām skolēnu grupām līmlapiņas, rakstāmpiederumus un attēlu par globālām tēmām, kas saistīts ar klimata pārmaiņām, patēriņa kultūru un dzīvesveidu, nabadzību vai ksenofobiju, cilvēktiesībām vai dzimumu nevienlīdzību (kā alternatīvu var piedāvāt skolēniem pašiem izvēlēties vienu no vairākām fotogrāfijām).

Atbilstošas fotogrāfijas pieejamas šādās vietnēs:

ANO fotogrāfijas: <http://www.unmultimedia.org/photo>

UNESCO fotogrāfiju banka: <http://photobank.unesco.org/exec/index.htm?lang=eng>

UNICEF foto-esejas: <http://www.unicef.org/photoessays/index-pe.html>

UNEP fotogrāfijas: <http://www.unep.org/newscentre/multimedia/default.asp?ct=photos>

Var izmantot arī vietējās un starptautiskās preses materiālus.

Pielīmējiet fotogrāfijas uz liela izmēra (plakāta izmēra) papīra lapām un izvietojiet klases telpā uz galdiem vai grīdas (pēc vajadzības). Lūdziet skolēniem, lai uzdevuma sākumā rūpīgi aplūko un izvēlas vienu no fotogrāfijām. Pēc norunāta signāla lūdziet skolēnus doties pie nākamās fotogrāfijas, katru reizi pierakstot savas personiskās atbildes (domas un idejas par attēla redzamo, kāda darbība tajā notiek un par ko īsti liecina attiecīgā fotogrāfija).

Skolēni var izvēlēties norādīt pie komentāra savu vārdu vai palikt anonīmi. Pēc tam, kad visas skolēnu grupas ir apskatījušas un komentējušas izvēlētas fotogrāfijas, sanāciet vēlreiz kopā, lai dalītos ar domām, idejām vai neskaidriem jautājumiem.

Lai paplašinātu uzdevuma robežas, sapulciniet klasi kopā un izpētiet kādu attēlu kopīgi, šoreiz jautājot:

- ▶ *Kas varētu būt noticis pirms vai pēc fotogrāfijas uzņemšanas?*
- ▶ *Kas slēpjas ārpus fotogrāfijas kadra?*
- ▶ *Kurš varētu būt fotogrāfijas autors?*
- ▶ *Kāpēc attiecīgā fotogrāfija tikusi uzņemta?*
- ▶ *Kāds stāsts varētu būt saistīts ar šo fotogrāfiju?*

2.3 DIALOGS

Skolēni veido saturīgu dialogu. Uzmanīgi uzklausa viens otru, sarunājas ar dažādu viedokļu piekritējiem, ar sapratni dalās savās domās un idejās.

Galvenie atslēgas vārdi: piedalīšanās, debates, diskusija, komunikācija (savstarpējo attiecību kultūra).

IETEICAMĀS MĀCĪBU AKTIVITĀTES

DEBATES

Nodarbības mērķis

- Veidot individuālu viedokli, kas balstīts uz ‚par‘ un ‚pret‘ argumentiem, un vienoties par kopīgu grupas viedokli un nostāju.

Piedāvāviet skolēniem diskusijas tematu par kādu no globālajiem jautājumiem, piemēram, klimata pārmaiņas, patēriņš un dzīvesveids, nabadzība vai ksenofobija, cilvēktiesības, dzimumu nevienlīdzība (skatīt ANO tīmekļa vietnes, vietējos, nacionālos un starptautiskos preses izdevumus).

- **Laiks patstāvīgām pārdomām:** skolēni individuāli iepazītas ar materiālu, lasa un veido savu viedokli, pieraksta.
- **Partnera iztaujāšana:** skolēni pāros dalās ar pirmajiem iespaidiem. Kopā izlasa tekstu un jautājumus un saskaņo viedokli un argumentus, pieraksta.
- **Pāris pret pāri – viedokļa apmaiņa:** pāri izveido komandu ar vēl vienu pāri, organizējot diskusijas grupu. Grupa kopīgi dalās viedokļos un argumentos, veido vienotu pozīciju ar ‚par‘ un ‚pret‘ argumentiem.
- **Visi kopā:** pēc tam rīkojiet debates klasē, kur katra grupa iepazīstina ar saskaņotajām atbildēm un paziņojumiem/kopīgajiem viedokļiem, un informāciju, kas to atbalsta.
- **Debates noslēgums:** debates var noslēgt ar piekrišanas/nepiekrišanas skalu. Nolasiet grupai izvēlētos apgalvojumus par debates tematu un palūdziet skolēnus nostāties gar iedomātu līniju (piemēram, skalā no 1 līdz 6) atbilstoši viņu viedoklim par doto apgalvojumu.

IEPAZĪT VIENAM OTRU

Nodarbības mērķis

- Savstarpēji komunicējot, attīstīt prasmes, lai sadarbotos ar dažādām cilvēku grupām un iepazītu dažādas perspektīvas.

Šīs ievada aktivitātes būtība ir attīstīt skolēnu komandas veidošanas prasmes, tīklojot un uzzinot vairāk vienam par otru dinamiskā un personiskā veidā. Tas palīdzēs labāk izprast globālās saiknes un saistību ar plašāku pasauli.

- Sagādāviet katram skolēnam jautājumu lapu un paskaidrojiet, ka viņiem būs jāapstaigā klase un jāuzdod grupas dalībniekiem jautājumi, jāpieraksta viņu atbildes un vārds. Katru reizi jautājumus jāuzdod citam skolēnam un jāsavāc visas atbildes iespējami īsā laikā. Pirmais skolēns, kurš apkopojis visas atbildes, skaļi saka ‚Bingo!‘ un ir spēles uzvarētājs.
- Jūs atradīsiet jautājumu paraugus nākamajā lapā. Jautājumi var tikt pielāgoti pēc nepieciešamības atbilstoši skolēnu vecumam un spējām. Jūs varat izveidot arī savu jautājumu lapu, lai izpētītu GPI un IIA definīcijas.

▶ IEPAZĪT VIENAM OTRU

<p>Atrodiet kādu, kurš runā vairāk nekā vienā valodā. <i>Kādās valodās viņš/a runā?</i> Vārds:</p>	<p>Atrodiet kādu, kuram daži no ģimenes locekļiem dzīvo kādā citā valstī. <i>Kādā valstī vai valstīs?</i> Vārds:</p>
<p>Atrodiet kādu, kurš ir apmeklējis vai dzīvojis citā valstī. <i>Kādā valstī/ valstīs?</i> Vārds:</p>	<p>Atrodiet kādu, kurš šobrīd apgūst kādu svešvalodu. <i>Kādu valodu vai valodas?</i> Vārds:</p>
<p>Atrodiet kādu, kurš dzīvo mājā, kurā runā vairākās valodās. <i>Kādās valodās viņi runā?</i> Vārds:</p>	<p>Atrodiet kādu, kurš valkā drēbes, kuras izgatavotas citā valstī. <i>Kurā valstī?</i> Vārds:</p>
<p>Atrodiet kādu, kurš nesen ir lasījis, klausījies vai skatījies ziņas par savu vai citu valsti. <i>Kādas ziņas?</i> Vārds:</p>	<p>Atrodiet kādu, kurš spēlē mūzikas instrumentu. <i>Kādu mūzikas instrumentu?</i> Vārds:</p>

Materiāls atrodams Britu padomes izdevumā Aktīvie Pilsoņi – Proaktīvie rīki: Aktivitāte 0.1 – Globingo, 42. un 43. lpp. <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/active-citizens-global-toolkit-2014-2015.pdf>

2.4 PIEDALIES UN SADARBOJIES!

Šis uzdevums ir par kopīgu darbošanos un rīcību vienota mērķa labā, par piedalīšanos, viedokļu apmaiņu un iesaistīšanos. Skolēni diskutē, kopīgi pievēršas uzdevumu risināšanai, uzklauša viens otru, kā arī dalās ar savām domām un idejām.

Galvenie atslēgas vārdi: klausīšanās, cēloņsakarību meklēšana, uzsvāri, analīze, domāšana, domas atspoguļošana.

IETEICAMĀS MĀCĪBU AKTIVITĀTES

FILOZOFIJAS APLIS

Nodarbības mērķis

- > Novērtēt un atzīt dažādus viedokļus, komunicēt ar citiem, atrast cēloņsakarības un tās izvērtēt.

Sasēsties aplī: vairākas apļa iesildīšanās aktivitātes var tikt pielietotas, lai izveidotu laba sadarbības atmosfēra. Piemēram:

- > Padot tālāk plaukstas piesitienu: viens no grupas dalībniekiem padod nākamajam kādu ritmu, kurš pēc tam tiek padots tālāk pa apli. Var tikt izmantots otrais un trešais ritma papildinājums, kad apriņķojis pirmais aplis un spēles dalībnieku pārliecība par savām prasmēm ir uzlabojusies. Mērķis ir koncentrēties, uzmanīgi klausīties un veidot vairāku līmeņu skaņas kā vienotai komandai.
- > Dalīties ar savām izjūtām: pabeigt iesākto teikumu: „*Es jūtos priecīgs, ja..., es jūtos noskumis, ja...*” un pievienojot sejas izteiksmi atbilstoši izjūtām. Izteiksmes var izdrukāt uz kartiņām vai uzzīmēt uz mazajām tāfelēm.
- > Sadarboties ar grupas vadītāju: viens no spēles dalībniekiem apsēžas apļa vidū un izpilda vairākas darbības, kurām pārējie cenšas uzmanīgi sekot.

Saglabājot apļa izkārtojumu, skolēni kopā ar savu skolotāju lasa, klausās un apskata izvēlēto materiālu. Viņiem tiek dots laiks, lai sagatavotu savus jautājumus, kuri pēc tam tiek kopīgi apskatīti, izsvērti grupas ietvaros un apspriesti. Skolēnu sākotnējās domas un jautājumi tiek atzīti un novērtēti. Pēc tam tie tiek atkal izmantoti, lai attīstītu kritiskās domāšanas prasmes. Procesa sākumā grupa kopīgi apskata pieņēmumus, viedokļus un konceptus, tad koncentrējas uz cēloņsakarībām un dod savu novērtējumu. Procesa gaitā jautājumi tiek apspriesti vēlreiz, lai attīstītu skolēnu prasmes un konceptu izpratni un rosinātu viņus veidot sasaisti starp filozofisko diskusiju, savu dzīvi un mācīšanos.

STARPTAUTISKĀS DIENAS

Nodarbības mērķis

- > Veidot labāku izpratni par globālajiem jautājumiem, attīstīt empātijas prasmes un solidaritāti, veicināt prasmi kopīgiem spēkiem sasniegt vienotu mērķi.

Visu gadu ANO rīko iepriekš noteiktas starptautiskās dienas, izvirzot jautājumu vai tēmu, kas palīdz apzināties un aktīvi risināt globālos jautājumus. Gandrīz visas dienas ir apstiprinātas ANO rezolūcijās vai ANO aģentūru lēmumos. Var tikt atzīmētas arī nedēļas, gadi vai desmitgades, kā arī nozīmīgu notikumu vēsturiskās gadadienas.

ANO starptautisko dienu izzināšana ir ļoti vienkāršs, efektīvs un vērtīgs paņēmieni, lai padziļinātu izpratni par globālajiem jautājumiem, globālo pilsonību un ilgtspējīgu attīstību.

ANO starptautisko dienu sarakstu var skatīt šeit: <http://www.un.org/en/sections/observances/international-days/>

Vairākas lekcijas (60 min.) par starptautiskajām dienām pieejamas šeit: <http://www.una.org.uk/teach-days>

2.5 PROBLĒMU RISINĀŠANA

Skolēni domā par jautājumiem no dažādiem skatupunktiem, lai nonāktu pie risinājuma. Viņi darbojas un rīkojas kopā.

Dažādu simulāciju un mācīšanas/ mācīšanās scenāriju izmantošana palīdz iejusties un izprast patieso situāciju. Tie motivē visu vecumu dalībniekus iedziļināties piedāvātajā materiālā. Piemēram, skolēni iztēlojas, ka dzīvo mazā zvejnieku ciematā un viņiem ilgtspējīgi jāizmanto zivju resursi (t.i., nedrīkst iztērēt zivju krājumus pilnībā un jāizvairās no bada). Šādas simulācijas ir veids, kā mācīt abstraktus jautājumus. Tās arī palīdz risināt reālās dzīves problēmas, ar kurām saskaras noteiktas sabiedrības grupas, kā arī padara mācību saturu atbilstošu dzīves vajadzībām. Šādi tiek veicināta arī augstāka sarežģītības līmeņa domāšana.

Galvenie atslēgas vārdi: vērtēšana, izzināšana, izpēte, eksperiments, pārbaude, sarunas.

IETEICAMĀS MĀCĪBU AKTIVITĀTES

► PĀRSKATA SAGATAVOŠANA: ILGTSPĒJAS PROBLĒMU ANALĪZE VIETĒJĀ KOPIENĀ

Nodarbības mērķis

► Sniegt mācību dalībniekiem praktisku pieredzi, analizējot sarežģītas ilgtspējas problēmas vietējā sabiedrībā.

Izvēlieties kādu no problēmjaudājumiem, ar kuru saskaras vietējā sabiedrība (piemēram, sausums, plūdi, ksenofobija vai rasisms) un sagatavojiet problēmas analītisko pārskatu, apkopojot avīžu rakstus, brošūras u.c. materiālus par šo tēmu.

Dodiet mācību dalībniekiem šādu uzdevumu:

Jūs strādājat kādas pilsētas pārvaldes iestādē. Kāds no problēmjaudājumiem iekļauts diskusijās par pilsētas tuvāko mēnešu darba plānu. No saraksta ar 13 analītiskajiem jautājumiem izvēlieties piecus svarīgākos un sagatavojiet ziņojumu par problēmu uz divām lapām Jūsu tiešajam vadītājam, lai to varētu pārrunāt kārtējā darbinieku sanāksmē.

Mācību dalībnieki izlasa publicētos materiālus un veic piecu jautājumu atlasu, kas, viņuprāt, ir svarīgākie. Skolotājs vada diskusiju par to, kuras problēmas un jautājumus dalībnieki uzskata par vissvarīgākajiem un kādēļ.

13 analītiskie jautājumi problēmas izvērtēšanai:

1. Kādi ir problēmjaudājuma galvenie vēsturiskie un šobrīd aktuālie iemesli (piem., fiziski/bioloģiski; sociāli/kulturāli vai ekonomikas)?
2. Kāds ir problēmas mērogs (ģeogrāfiski), koncentrācija/izkliede? Cik ilgi problēma jau pastāvējusi?
3. Kādi ir galvenie riski un iespējamā ietekme uz dabu?
4. Kādi ir galvenie riski un iespējamā ietekme uz sabiedrību?
5. Kādi ir ekonomiskie apsvērumi/ietekme?
6. Kādi risinājumi šobrīd tiek ieviesti vai tiek piedāvāti izskatīšanai?
7. Kādi šķēršļi aizkavē esošo risinājumu īstenošanu?
8. Kādas būtiskākās sociālās vērtības (piem., ekonomikas, ekoloģiskās, politiskās, estētiskās) ir iesaistītas vai apdraudētas saistībā ar šo risinājumu izmantošanu?
9. Kādas cilvēku grupas tiktu negatīvi ietekmētas vai ciestu zaudējumus šo risinājumu īstenošanas rezultātā?
10. Kāds ir problēmas un tās iespējamo risinājumu politiskais statuss?
11. Kā šis problēmjaudājums saistīts ar citiem problēmjaudājumiem?
12. Kādas izmaiņas Jūs varētu veikt vai jau esat veicis savā ikdienas dzīvē, lai mazinātu problēmas ietekmi?
13. Bez jau veiktajām izmaiņām kādi ir nākamie soļi, kurus Jūs varētu spert, lai risinātu problēmu?

Mācību dalībnieki pabeidz doto uzdevumu.

Izlasiet sagatavoto ziņojumu un rīkojiet diskusiju par diviem vai trīs no minētajiem 13 punktiem (piem., kādas ir piedāvāto risinājumu priekšrocības vai trūkumi).

Avots: McKeown-Ice, R. and Dendinger, R. 2008. Teaching, learning, and assessing environmental issues. Journal of Geography, Vol. 107, pp. 161–166.

Uzdevuma noslēguma posmā aiciniet skolēnus pārrunāt ieguvumus, izpētot sabiedrībai nozīmīgu problēmu.

Lai paplašinātu uzdevuma robežas, Jūs varat uzaicināt, piemēram, kādu vietējās pašvaldības pārstāvi pārrunāt ar klasi aktuālo problēmjautājumu un uzklaut mācību dalībnieku intereses un viedokli.

Jūs varat arī aizstāt vietējās sabiedrības risināmo problēmu ar kāda cita gadījuma izpēti, ko skolēni var analizēt. Ņemiet vērā, ka, izvēloties kādu no zemāk atrodamajiem gadījumiem, skolēni uzdevuma veikšanai visdrīzāk izmantos savu iztēli vai meklēs datus avotos, kas nebūs saistīti ar vietējām problēmām.

1. gadījums. Pilsētai izteikts piedāvājums no kādas atkritumu pārstrādes kompānijas, kas reģistrēta citā valstī. Pārstrādes kompānija piedāvā pilsētai saņemt maksājumu 20.000 ASV dolāru apmērā, ja tā piekritis pieņemt elektronikas atkritumus lielā apjomā un izvietos uz brīvas zemes netālu no pilsētas atkritumu izgāztuves.
2. gadījums. Pilsēta vēlas uzstādīt ūdens attīrīšanas iekārtu, lai uzlabotu ūdens apgādes sistēmu. Šobrīd ūdens apgādes sistēma ir neapmierinošā stāvoklī un apdraud cilvēku veselību. Saņemtas arī vairākas sūdzības par sliktu dūšu, problēma īpaši aktuāla vecāka gadagājuma cilvēkiem, kā arī maziem bērniem.
3. gadījums. Nekustamo īpašumu attīstītājs piedāvā pilsētas robežās iegādāties neapbūvētu zemes gabalu, lai uzceltu biroja ēku. Zemes gabalam blakus dzīvojošie iedzīvotāji neatbalsta ideju, jo tuvējā apkaimē tā ir vienīgā brīvā zemes platība, kura tiek izmantota kā iedzīvotāju atpūtas zona. Tomēr pilsētai trūkst naudas līdzekļu, un pārdošanas darījums tiek nopietni apsvērts.

ILGTSPĒJĪGA ZVEJNIECĪBAS PĀRVALDĪBA: SIMULĀCIJAS SPĒLE

Nodarbības mērķis

- Analizēt un modelēt ilgtspējīgu resursu pārvaldību un kopienas sadarbību.

Resursu ieguves vietas ilgtspējīga pārvaldība ir sarežģīts process. Šī procesa modelēšana parāda komplekso balansēšanu starp dažādām sociālām un ekonomikas prasībām. Šajā simulācijā zivis ciemata ezerā tiek simboliski attēlotas ar mazu koka gabaliņu palīdzību (var izmantot mazus irbulišus, saspraudītes u.c. materiālus). Ciemata iedzīvotāji nodarbojas ar zvejniecību, lai nodrošinātu pārtiku, un izmanto to kā ienākumu avotu. Viņiem jāpanāk, lai zivju resursi pastāvīgi nodrošinātu iztiku visiem ciemata iedzīvotājiem.

Sadaliet mācību dalībniekus grupās pa četri. Izskaidrojiet, ka katra grupa ir kā zvejnieku ciemats un mazie koka gabaliņi attēlo zivju krājumus vietējā ezerā. Ciematam jāpieņem lēmums, cik daudz zivju atļauts noķert katrā reizē, lai ezera zivju apjoms ciemata iedzīvotājiem vienmēr būtu pietiekams.

Izskaidrojiet noteikumus. Modelēšana sākas ar 16 koka irbulīšiem (zivīm) ezerā. Katram dalībniekam jāizvelk vismaz viena zivs vienā piegājienā, lai nodrošinātu iztiku. Katra piegājiena laikā, 'daba' papildina resursu avotu (ezeru) par aptuveni vienu pusi no atlikušo zivju apjoma (piemēram, ja ezerā palikušas 8 'zivis', tad 'daba' papildina pieejamo resursu apjomu ar 4 jaunām 'zivīm'.)

Ļaujiet skolēniem izspēlēt spēli. Ja spēlētāji nepārvaldīs zivju krājumus pietiekami prātīgi un tos nozvejos pilnībā, tad pastāstiet par sekām (piemēram, vietējie iedzīvotāji var ciest badu un būt spiesti emigrēt). Palūdziet spēli izspēlēt atkārtoti.

Uzdodiet skolēniem spēles gaitā jautājumu: kāds ir maksimālais zivju skaits, ko vienam cilvēkam atļauts noķert, lai resursu avots saglabātu krājumus nākamajām paaudzēm?

Diskusijas jautājumi pēc spēles:

1. Kādas jaunas zināšanas apguvāt?
2. Cik lielā mērā spēle līdzinās realitātei?
3. Kā spēle atšķiras no reālās dzīves?

Uzdevuma noslēgumā pārrunājiet ar skolēniem, ko viņiem šī aktivitāte iemācījusi par dzīvi ilgtspējīgā sabiedrībā.

Iespējamais uzdevuma papildinājums. Aiciniet skolēnus pastāstīt savu stāsta versiju par iespējamo dzīvi šādā zvejnieku ciematā un kā tas varētu ietekmēt noķerto zivju skaitu. Piemēram, viens no cilvēkiem dzīvo viens un paņems vienu zivi. Kāds cits ciemata iedzīvotājs ir precējies, viņam jārūpējas arī par bērniem, tāpēc viņš paņems trīs zivis, lai pietiktu visai viņa ģimenei. Kāds cits noķers divas zivis: vienu sev un vienu, ko pārdot restorānam.

Avots: UNESCO. 2006. To drain or to sustain. *Education for Sustainable Development Toolkit. Learning & Training Tools No.1*, pp. 62–63. <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001524/152453eo.pdf>

2.6 RADOŠUMS

Radošums nozīmē rast risinājumus atšķirīgos un novatoriskos veidos. IIA un GPI pedagoģija bieži izmanto mākslu – teātri, lugas, mūziku, dizainu un zīmēšanu –, lai veicinātu radošo domāšanu un iztēlotos alternatīvas nākotnes iespējas.

IETEICAMĀS MĀCĪBU AKTIVITĀTES

▶ PRĀTA KARTES

Prāta karšu izmantošana, lai izteiktu savas domas, ir vizuāli stimulējošs līdzeklis un palīdz skolēniem savienot idejas ar jēdzieniem.

Sagādājiet skolēniem lielas papīra loksnes un krāsainus rakstāmpiederumus. Izmantojiet kādu zīmējumu vai attēlu par globāliem jautājumiem vai to tematiku.

GPI un IIA arī var tikt iezīmēta centrā kā būtiska ideja, ja iepriekš esat diskutējuši par šīs pedagoģijas būtiskākajām tēmām. Parādiet, kā veidot prāta karti, rakstot atslēgas vārdus dažādās krāsās, piemeklējot attēlus vai skaitļus, ja nepieciešams.

Avots: <http://www.tonybuzan.com/about/mind-mapping/>

▶ IDEJU SIENA

Nodrošiniet lielās papīra loksnes 4–6 skolēnu grupām. Palūdziet viņiem lapas vidū uzzīmēt ovālu figūru. Tad no ovāla ārējās robežas palūdziet novilkt līnijas līdz lapas stūriem vai malai tā, lai izveidotos 4–6 lapas sektori, viens katram grupas dalībniekam.

Ovāla vidū ierakstiet apgalvojumu par kādu globālu jautājumu un dodiet skolēniem pārdomu laiku (izpētiet ANO globālos jautājumus, vietējo vai starptautisko presi). Tad katrs skolēns raksta komentāru savā lapas sektorā.

▶ VĀRDU MĀKOŅI

Izmantojiet vizuālās tehnoloģijas, lai izceltu dažādus jēdzienus, tēmas vai jautājumus par GPI vai IIA. Vārdu mākoņi palīdz labāk izprast sarežģītus jēdzienus un rosina asociācijas ar citiem vārdiem.

Avots: <http://www.wordle.net/>

Skolas iesaiste kopienas dzīvē

UNESCO asociēto skolu (ASP) pieredze tiešsaistes platformā parādījusi, ka projekti ir daudz veiksmīgāki, ja tajos iesaistās visa skolas kopiena. Tas ietver ne tikai skolēnus, skolotājus un vecākus, bet arī skolu vadības pārstāvjus un plašāku sabiedrību.

Galvenie spēlētāji (puses), kas iesaistīti GPI un IIA ieviešanā asociētajās skolās, norādīti zemāk ievietotajā attēlā. Savukārt idejas šo pušu veiksmīgākai iesaistei izraudzītas no ASP tīkla visā pasaulē un ir apkopotas tālāk minētajos piemēros.

Visi piemēri atrodami UNESCO ASP mājas lapā:
<http://en.unesco.org/aspnet/globalcitizens/act/projects>

NOZĪMĪGĀS GPI UN IIA AKTIVITĀTĒS IESAISTĪTĀS PUSES

Skolēni

Skolotāji

Ģimene

Direktori/ skolas vadība

Kopiena

LABĀS PRAKSES PIEMĒRI NO UNESCO ASOCIĒTAJĀM SKOLĀM

▶ SKOLĒNU SIMPOZIJS: „IZGLĪTĪBA KĀ LĪDZEKLIS SABIEDRĪBAS SALIEDĒŠANAI”

ASP institūcija: ASP vidusskolas

Vieta: Atika, Grieķija

Izceltās vērtības un prasmes: pilsoniskums, sadarbība

Nozīmīgākās iesaistītās puses: skolēni, vecāki, Izglītības ministrija, UNESCO Nacionālā komisija

2015. gada 26. un 27. februārī 220 skolēni no 22 ASP vidusskolām Atikā, Grieķijā piedalījās ikgadējā skolēnu simpozijā, kas tika rīkots pēc UNESCO Ģenerālās konferences parauga: ar ieceltu prezidentu, ģenerālsēkretāru un sekretariātu. 2015. gada simpozijā bija veltīts tēmai „Izglītība kā līdzeklis sabiedrības saliedēšanai”.

Ņemot vērā mērķi veicināt skolēnus kļūt par aktīviem pilsoņiem, simpozijā tika izmantota metodoloģija, kas vērsta uz sadarbības veicināšanu, stiprinot skolēnu kopīgās mācīšanās prasmes. Skolotāju atbalstīti, skolēni paši vadīja

diskusijas un darba grupu sesijas, lai panāktu rezolūcijas pieņemšanu. Skolēni attīstīja prasmi uz klausīt vienam otru, diskutēt demokrātiskā veidā, pamatot savas idejas, cienīt citu viedokli, formulēt ieteikumus un pieņemt kopīgus lēmumus, kas balstīti uz darba grupu diskusiju rezultātiem.

Ikgadējo skolēnu simpoziju jau piecpadsmito gadu pēc kārtas rīkoja ASP vidusskolas, Izglītības ministrija, UNESCO Nacionālā komisija, kā arī vairākas skolēnu vecāku asociācijas. Pasākuma panākumi cieši saistīti ar dažādu pušu sadarbību, ieskaitot skolēnus, skolotājus, ministriju, nacionālo komisiju pārstāvjus un skolēnu vecākus.

▶ KAS IR GLOBĀLAIS PILSONIS?

ASP institūcija: Amerikas Starptautiskā skola

Vieta: Dubaija, Apvienotie Arābu Emirāti

Izceltās vērtības un prasmes: globālā pilsonība, cilvēktiesības

Nozīmīgākās iesaistītās puses: skolēni, vecāki, UNESCO klubs

„Miers ir atrodams visu cilvēku un nāciju sirdīs... Mums jāpārtrauc vardarbība pasaulē, kā arī jāturpina uzturēt un attīstīt veselīgu vidi.”

Nafisa Siraga, skolotāja

ASP Amerikas Starptautiskās skolas UNESCO klubs Dubajā centās sniegt atbildi uz jautājumu: „Ko Tev nozīmē būt par globālo pilsoni?” Tika izveidota UNESCO kluba biedru grupa, kas rīkoja semināru un apkopoja idejas, kā veicināt globālo pilsonību skolās.

2014. un 2015. gadā Amerikas Starptautiskā skola Dubajā tika arī iesaistīta projektā „Man ir šādas tiesības...”, kas atbalsta cilvēktiesības un runas brīvību ASP skolās. Skola ieviesa rīcības plānu, lai uzlabotu skolēnu izpratni par savām tiesībām skolā, veselības aprūpi un viedokļa brīvību.

▶ BRĪVPRĀTĪGAIS DARBS UN ATBALSTS KOPIENAI KĀ GLOBĀLĀS PILSONĪBAS IZPAUSME

ASP institūcija: Tūkstošgades sakņu skolas (*Roots Millenium schools*)

Vieta: Islamabada, Pakistāna

Izceltās vērtības un prasmes: brīvprātīgais darbs, izpratne par savu kopienā, piederības izjūta globālāi sabiedrībai un vispārcilvēciskām vērtībām

Nozīmīgākās iesaistītās puses: skolēni, skolotāji, skolu vadība, Pakistānas Sarkanā Krusta apvienība

Tūkstošgades sakņu skolām Pakistānā ir oficiāla sadarbība ar Pakistānas Sarkanā Krusta apvienību, lai atbalstītu skolēnu un skolotāju brīvprātīgo darbu.

Sadarbības ietvaros skolēni iesaistās dažādos kopienas projektos, piemēram, strādā to cilvēku labā, kuri cietuši nesēn Pakistānā notikušajos plūdos. Skolēni izmanto inovatīvu pieeju, vācot ziedojumus un citādi palīdzot. Piedalīšanās šajā projektā uzlaboja skolēnu empātiju pret citiem sabiedrības locekļiem un motivēja palīdzēt grūtībās nonākušajiem.

Skolas arī atzīmēja Pasaules nabadzības dienu un Pasaules pārtikas dienu, lai veicinātu sabiedrības izpratni par bada un nabadzības problēmām

visā pasaulē. Rīta asamblejas prezentācijās tika uzsverta šo dienu nozīme, un skolēni iesaistījās interaktīvās klases diskusijās.

Projekts veicina globālo pilsoniskumu, atbalsta skolēnu brīvprātīgo darbu un veicina sabiedrības problēmu apzināšanos, iesaistot Tūkstošgades sakņu skolas visā Pakistānā.

► GLOBĀLIE TILTI

ASP institūcija: Fleminga salas vidusskola, Valtera Džonsona vidusskola

Vieta: Džeksonvila, Florida, ASV

Izceltās vērtības un prasmes: globālā pilsonība, empātija starp cilvēkiem no dažādām valstīm, piederības sajūta globālai sabiedrībai un vispārcilvēciskas vērtības

Nozīmīgākās iesaistītās puses: skolēni un skolotāji no dažādām valstīm

„Es domāju, ka šis projekts ir lieliska iespēja skolēniem visā pasaulē iemācīties vairāk vienam par otru un empātiski apspriest globālus jautājumus. Es jūtu, cik būtiski skolēnos attīstīt daudzdimensionālu ģeogrāfiski sociālo perspektīvu, izpratni par citām kultūrām, lai viņi būtu izglītoti un atbildīgi pasaules pilsoņi. Šajā sarežģītajā, satraucošajā un savstarpēji saistītajā kultūru un valstu globālajā kopienā skolēniem jāveicina izpratne un empātija pret cilvēkiem no dažādām valstīm, lai pieņemtu labāk izsvērtus lēmumus. Saziņa ar skolēniem no dažādām valstīm palīdz izprast būtiskus globāla līmeņa jautājumus, piemēram, par mātes veselību jaunattīstības valstīs, pārtikas pieejamību, vides degradāciju, politiskiem konfliktiem un citiem globāliem jautājumiem.”

Eimija Bridžvotera (Amy Bridgewater), sociālo zinātņu skolotāja, Fleminga salas vidusskola.

Starpdisciplinārajā „Globālo tiltu” projektā Fleminga salas vidusskolas skolēni sadarbojās ar skolēniem no Kordovas, Argentīnā. Projekta mērķis bija palīdzēt skolēniem attīstīt daudzdimensionālu ģeogrāfisku perspektīvu un izpratni par nozīmīgiem globāliem jautājumiem, paskatīties uz pasauli no pavisam citas perspektīvas un veicināt empātiju pret cilvēkiem no citām valstīm.

Vispirms Džeksonvilas skolēni rīkoja diskusijas par jautājumiem, kas saistīti ar viņu pilsētu un kultūru. Viņi runāja par vietējās pārvaldes varas mehānismiem, lokālās segregācijas sekām, ekonomisko noslāņošanos, nabadzību dažādos pilsētas rajonos un deindustrializāciju. Tika pētīti vietējo rajonu pilsētvides atjaunošanas centieni un kādu iespaidu tie atstāj uz nabadzīgākajiem iedzīvotājiem. Ģeogrāfijas stunda kļuva dzīvīga, jo skolēni devās pilsētvidē, atspoguļojot fotogrāfijās dažādas Džeksonvilas nodarbinātības struktūras, un izmantoja zināšanas par dažādiem pilsētvides modeļiem, lai izskaidrotu Džeksonvilas pilsētas morfoloģiju. Skolēni vēlāk salīdzināja Džeksonvilas pilsētas attīstību ar nacionāla un globāla līmeņa projektiem.

Sadarbojoties skolēni veidoja saistošas prezentācijas, pielietojot interaktīvus multimediju formātus – kartes, tekstu, audio, foto, animāciju, grafikus, diagrammas un video –, lai izskaidrotu skolēniem no sadarbības skolas Kordovā pilsētas morfoloģiju un kultūras vēsturi. Kordovas skolēni veica līdzīgus izpētes darbus un veidoja prezentācijas.

Izmantojot telekonferences tehnoloģijas, abas grupas sazinājās video sesijās, lai prezentētu un apmainītos ar projekta materiāliem, salīdzinot un atrodot kopīgo vai atšķirīgo savā ģeogrāfiskajā vidē. Iejušanās skolotāja lomā palīdzēja viņiem vairāk iesaistīties savā mācību procesā. Skolēni, kuri apgūst spēņu valodu, tika piesaistīti kā atbalstošie tulki telekonferences laikā.

Pateicoties projekta veiksmi, tas tiek paplašināts, lai iekļautu daudzus citus ASV skolu skolotājus. Tas tika prezentēts arī Nacionālajā Sociālo zinātņu padomē (*National Council for Social Studies*) un Nacionālajā Ģeogrāfijas izglītības padomē (*National Council for Geographic Education*).

▶ ILGTSPĒJĪGS SKOLAS MĀCĪBU UZŅĒMUMS „MACADAMIAFANS GÖTTINGEN”

ASP institūcija: Hainberga ģimnāzija

Vieta: Getingene, Vācija

Izceltās vērtības un prasmes: ilgtspējīga attīstība, ilgtspējīgs patēriņš un ražošana

Nozīmīgākās iesaistītās puses: skolēni un skolotāji, vietējā sabiedrība

2012. gadā desmit skolēni no Hainberga ģimnāzijas nodibināja ilgtspējīgu skolas uzņēmumu „Macadamiafans Göttingen”. Viņi uzsāka Kenijas mazajās zemnieku saimniecībās audzēto makadamijas riekstu un saražotās eļļas pārdošanu gan skolā, gan ārpus tās, piemēram, skolas pasākumos un konferencēs, kā arī savu draugu un paziņu lokā. Projekts atbalsta inovatīvu produktu ķēdi: mazās lauksaimniecības Kenijā saņem godīgu atlīdzību, kamēr pircēji – preces par pieejamāku cenu.

Stiprinot uzņēmējdarbības iemaņas, ASP skolēni izveidoja produkta

mārketinga materiālus: reklāmas bukletus, plakātus, videoklipus, vēstules lieldraugiem un vecākiem. Viņi izvērtēja dažādas pārdošanas iespējas, izpētīja mācību uzņēmumu tiesisko statusu, apguva atbilstošas grāmatvedības sistēmas izveidi un prezentēja projektu savā skolā. Skolēni arī sadarbojās ar vietējo bio-pārtikas veikalu, lai nodrošinātu produktam labākas izplatīšanas iespējas.

Skolēnu iesaistīšanās ir daļa no iniciatīvas – WELT:KLASSE e.V. Tas ir reģistrēts labdarības uzņēmums, kas atbalsta starptautiskās studentu apmaiņas programmas. Pirmo sešu mēnešu laikā tika pārdoti aptuveni 100kg makadamijas riekstu un 80 iepakojumu ar makadamijas eļļu. Ieņēmumi sasniedza 2200 eiro un tīrā peļņa bija 768 eiro. Gūtā peļņa tika izmantota, lai finansētu nākamo WELT:KLASSE komandu.

Sadarbība ar Kenijas lauksaimniekiem sākas tad, kad atsevišķas mazās lauksaimnieku saimniecības saņem sertificētus stādus, pamācību makadamijas riekstu koku audzēšanai un noteikumus ekoloģiskai saimniekošanai. Tiek nodrošināta tālāka izglītība kvalitātes kontrolei.

Otrs solis iekļauj ražas novākšanu un pārstrādi. Tā vietā, lai pārdotu iegūto ražu starpniekiem, mazās saimniecības veic pārstrādi ražotnēs, kas atrodas vietējā lauksaimnieku kopienā, un nodrošina lauksaimniekiem piekļuvi vienkāršas lietošanas sistēmām riekstu žāvēšanai, lobīšanai un iepakojšanai. Par pārstrādi lauksaimnieki saņem noteiktu samaksu, kā arī papildu piemaksu par riekstu kvalitātes līmeni. Vietējās ražotnes, kuru finansējumā ieguldītie līdzekļi ir atmaksāti, kļūst par vietējo lauksaimnieku īpašumu. Klients var izsekot katra iepakojuma izcelsmei līdz pat individuālajai mazajai saimniecībai, kas to saražojusi, un var pat kontaktēties ar audzētāju.

Iesaņotie riekstu iepakojumi tiek tālāk transportēti konteineru kuģī no Mombasas līdz tranzīta punktam Esenē, un tālāk tie nonāk Hainberga ģimnāzijā Getingenē. Izdalītās siltumnīcas efektu veicinošās gāzes ir salīdzinoši zemā līmenī: vairāku kilogramu riekstu pārvadāšana rada mazāk gāzes izmešu nekā viena grama liellopu gaļas saražošana.

▶ IZGLĪTĪBAS AKTIVITĀŠU PLĀNS GLOBĀLIEM MĒRĶIEM, VEICINOT ZIEMEĻU UN DIENVIDU SKOLU SADARBĪBU

ASP institūcija: Dr. Ruī Grasiu mācību centrs (*Centro de Formação Dr. Rui Grácio*)

Vieta: Lagosa, Portugāle

Izceltās vērtības un prasmes: ilgtspējīga attīstība

Nozīmīgākās iesaistītās puses: skolēni un skolotāji no dažādām valstīm

Projekts „Izglītības aktivitāšu plāns Tūkstošgades attīstības mērķu sasniegšanai, veicinot Ziemeļu un Dienvidu skolu sadarbību” izglīto jauniešus un viņu ģimenes no Kamerūnas, Burkinafaso, Bulgārijas, Francijas, Itālijas un Portugāles par ilgtspējīgas attīstības jautājumiem. Tā mērķis ir atbalstīt uzvedības maiņu un procesa gaitā panākt Eiropas un Āfrikas skolu sadarbību.

Projekta aktivitātes ietver lauka pētījumus, jauno mācību materiālu izvērtēšanu, kas paredzēti skolotājiem un skolu vadībai, skolēniem un vecākiem, dalīšanos ar labās prakses piemēriem.

Vairāki semināri, vizītes un tikšanās tika organizētas piecās projekta sadarbības valstīs, sadarbojoties ar Dr. Ruī Grasiu mācību centru. Tajās tika iepazīti dažādi jēdzieni, principi un metodes, tai skaitā:

- ▶ kritiskā analīze par ilgtspējīgas attīstības jautājumiem;
- ▶ Ziemeļu-Dienvidu skolu praktiskā sadarbība un tās analīze;
- ▶ diskusija, Āfrikas projektu atlase un to īstenošana;
- ▶ starpkultūru mediācija un aktivitātes skolās, kas saistītas ar ilgtspējīgas attīstības jautājumiem;
- ▶ skolotāju apmācību programmas „Ilgtspējīga skolu pārvaldība” (*Sustainable Management of Schools*) un „Mācību dienaskārtība 21” (*Scholastic Agenda 21*);
- ▶ interaktīvas diskusijas par dabas resursu atbildīgu pārvaldību.

Projektu līdzfinansēja Eiropas Savienība. To koordinēja Ka’ Foscari Universitāte Venēcijā.

▶ ZAĻĀS SKOLAS RIETUMĀFRIKĀ

ASP institūcija: Svētās Sirds bilingvālā skola

Vieta: Dakāra, Senegāla

Izceltās vērtības un prasmes: ilgtspējīgs patēriņš, vides aizsardzība

Nozīmīgākās iesaistītās puses: skolēni un skolotāji no dažādām valstīm

„Šī projekta galvenais mērķis ir pārveidot sabiedrību: vispirms personīgo un ģimenes dzīvi, tad arī kopienas dzīvi. Padarīt to ilgtspējīgāku, resursus taupošāku. Un beigu beigās – glābt pasauli.”

Dr. Dominiks Divāls-Diops (*Dominique Duval-Diop*), projekta koordinators

Bilingvālā skola Svētās Sirds rajonā Senegālā ir sabiedrībā novērtēta un nopelniem bagāta zaļā skola Rietumāfrikā. Skola izpelnījās atzinību par īpašām aktivitātēm, kas skolu padara videi draudzīgāku, izmantojot atkritumu šķirošanas un energoefektivitātes pasākumus. To mērķis bija iesaistīt iespējami vairāk skolēnu, viņu vecākus un sabiedrību kopumā.

Skolēni izveidoja plakātus un veica ilgtspējīgas attīstības jautājumu izpēti savas skolas ietvaros (veicot aptaujas un intervijas, kas fokusējās uz viņu zināšanām par ilgtspējīgas attīstības jautājumiem). Balstoties uz izpētes rezultātiem, ilgtspējīgās attīstības klubs apkopoja ieteikumus visiem skolas skolēniem.

Zaļās skolas ir UNESCO Dakāras ofisa iniciatīva, lai atbalstītu ilgtspējīgu attīstību. Tās mērķis ir veicināt skolēnos atbildības sajūtu par ekoloģiskajiem jautājumiem un rūpēties par labāku nākotni.

Resursi

Ceļvedis tiešsaistē (angļu valodā):

<http://www.unesco.org/new/en/education/networks/global-networks/aspnet/publications/>

PUBLIKĀCIJAS

Global Citizenship Education (GCED).

UNESCO's Approach. UNESCO, Paris, 2015

<http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/pdf/questions-answers-21jan-EN.pdf>

Global Citizenship Education: Preparing learners for the challenges of the 21st Century. UNESCO, Paris, 2014

<http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002277/227729E.pdf>

Roadmap for Implementing the Global Action Programme on Education for Sustainable Development. UNESCO, Paris, 2014

<http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002305/230514e.pdf>

Sustainable Development Begins with Education: How education can contribute to the proposed post-2015 goals. Education for All Global Monitoring Report.

UNESCO, Paris, 2014

http://globaleducationfirst.org/files/Resource_Sustainable_Development.pdf

Stay Safe and Be Prepared. Student's guide.

UNESCO, Paris, 2014

<http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002287/228798e.pdf>

Education for Sustainable Development Sourcebook.

UNESCO, Paris, 2012

<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002163/216383e.pdf>

YouthXchange: Biodiversity & Lifestyles Guidebook.

UNESCO and UNEP, Paris/Nairobi, 2015

YouthXchange: Climate Change and Lifestyles Guidebook.

UNESCO and UNEP, Paris/Nairobi, 2011

<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002128/212876E.pdf>

YouthXchange – towards sustainable lifestyles.

UNESCO/UNEP, Paris/Nairobi, 2008 (second edition)

<http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001587/158700e.pdf>

Global Education First Initiative Brochure. United Nations Secretary General's Global Education First Initiative, 2012

http://globaleducationfirst.org/files/GEFI_Brochure_ENG.pdf

MĀJAS LAPAS UN DATU BĀZES

UNESCO Education for Sustainable Development

<http://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development>

UNESCO Global Citizenship Education

<http://www.unesco.org/new/en/global-citizenship-education>

United Nations Secretary General's Global Education First Initiative

<http://globaleducationfirst.org>

UNESCO Clearinghouse on Global Citizenship Education hosted by APCEIU

<http://www.gcedclearinghouse.org/>

UNESCO Climate Change Education Clearinghouse

<http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-sustainabledevelopment/climate-change-education/cce-clearinghouse/>

VIDEO

Global Citizenship is... Participants of the Second UNESCO Forum on Global Citizenship Education.

28–30 January 2015, UNESCO HQ, Paris

<https://www.youtube.com/watch?v=XVSgbU6WVSk#t=54>

Education for Sustainable Development. Children speak up. UNESCO, Paris, 2014

<https://www.youtube.com/watch?v=F-WI3crN8eU>

Education for disaster preparedness. UNESCO, Paris, 2013

<https://www.youtube.com/watch?v=USLHmwpjX8>

Learning to Address Climate Change. UNESCO, Paris, 2012

<http://youtu.be/KJbRnv7rMkk>

Learning to Protect Biodiversity. UNESCO, Paris, 2012

<https://www.youtube.com/kHhspf5IfdE>

Education Can: Sustainable Development begins with education. United Nations Secretary General's Global Education First Initiative, 2014

https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=3OdP7bYe5wk

Youth and Education for Sustainable Development. Uppsala University (Ingrid Rieser), Uppsala, 2014

<https://www.youtube.com/watch?v=68ndI7c0W7s>

Ja Jūs esat skolotājs un vēlaties mācīt globālās pilsonības izglītību un izglītību ilgtspējīgai attīstībai, šis ceļvedis sniegs Jums vērtīgu informāciju un radošas idejas, lai uzrunātu un iedvesmotu Jūsu skolēnus, kolēģus un visu skolu.

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

From
the People
of Japan

Apvienoto Nāciju
Izglītības, zinātnes
un kultūras organizācija

UNESCO
Latvijas
Nacionālā komisija